

J. PORUBSKÁ: MODEL PRÁCE S RODINAMI „OSTROV RODINY“.

In: Empatia, VII, 2000, 23, s. 12 – 16

V Centre poradensko - psychologických služieb v Nitre mám na starosti prácu s rodinami a pri svojej práci využívam model rodinnej terapie „Ostrov rodiny“. Dovoľte aby som na ilustráciu svojej práce uviedla kazuistiku z rodinnej terapie.

PRVÝ KONTAKT.

Rodina sa objednala telefonicky. Informácie o našom pracovisku získali od matkinej kolegyne, ktorá má skúsenosti s našimi službami.

PRVÉ STRETNUTIE.

RODINNÁ ANAMNÉZA - Rodinu tvoria dvaja synovia a rodičia. Matka (35 rokov), VŠ vzdelanie, otec (37 rokov), VŠ vzdelanie, obaja rodičia pracujú vo výskumnom ústave v meste bydliska. S výberom povolania a pracovným zaradením sú obaja spokojní. Manželia sa zoznámili pri štúdiu na vysokej škole, zobrali sa ešte počas štúdia. Na narodenie prvého dieťa čakali 7 rokov, matka mala problémy otehotnieť. Prvé tehotenstvo bolo umelým oplodnením od otca. Tak sa narodil prvý syn Miško, teraz 7 - ročný žiak druhej triedy ZŠ. Krátko po narodení prvého syna matka opäť otehotnela a hoci tehotenstvo nebolo plánované, prijali ho s radosťou. Tak sa narodil druhý syn Kubko, teraz 5 - ročný škôlkár. Medzi bratmi je 18-mesačný vekový rozdiel. Matka strávila na materskej dovolenke 4 roky, potom sa vrátila na svoje predchádzajúce pracovné miesto.

Rodina žije v trojizbovom byte, chlapci majú svoju izbu. Obaja rodičia pochádzajú z iných častí republiky a v meste, kde žijú, nemajú žiadnych príbuzných. Keďže obaja sú skôr uzavretej povahy, nemajú ani priateľov a tak výchova detí spočíva iba na ich pleciach. Matka veľa času venuje domácnosti, o deti je postarané. Ako domáce zvieratko si nedávno kúpili kanárika, starajú sa o neho deti. Rodičia obaja navštevujú kurz angličtiny dvakrát do týždňa.

STRETNUTIE - Prichádzajú spolu celá rodina, rodičia si sadajú na pohovku, obaja chlapci sa tlačia v jednom kresle. Sedia po celý čas stretnutia pokojne vedľa seba, pritisnutí ku sebe. Podobajú sa na seba, odlišujú sa iba farbou vlasov a očí. Rodičia vzbudzujú dojem príjemných slušných ľudí, utiahnutých a pokojných. Aktivitu preberá matka, otec sa drží v úzadí. Pýtam sa na dôvod ich návštevy - vraj je to nespokojnosť rodičov s Miškovým správaním. Nespokojná je aj učiteľka a vychovávateľka. Pýtam sa na čo si sťažujú. Vadí im, že Miško sa predvádza, upozorňuje na seba, pýta si pozornosť nie práve najvhodnejším správaním. Šaškuje, vykrikuje, našepkáva, spieva si na hodine. To všetko sú prejavy v škole. Pýtam sa na Miškovo správanie doma. Doma je to veľmi podobné, ale len vo vzťahu k matke. Miško má ku matke zvláštny vzťah - neustále si pýta jej pozornosť, ale následne ju odmieta on sám, často jej hovorí, ako je s ňou nespokojný, porovnáva ju s otcom, ktorého rešpektuje a ľuďom z okolia opakovane tvrdí, že matka ho týra. Dáva jej najavo nespokojnosť s ňou, nepočúva jej príkazy, ignoruje ju. Sťažuje si, že stále mu niečo káže, že stále musí upratovať a len ho kritizuje. Tieto informácie poskytla matka. Predstavujem sa chlapcom, navrhujem, aby mi hovorili teta Jana. Pýtam sa Miška, či počul, čo mama povedala a či je to podľa neho pravda. Miško sa zahanbene usmieva a nič nehovorí. Povzbudzujem ho a chválím, ako pekne slušne sedí a vydrží počúvať. Začína hovoriť, pýta sa ma kde to teraz je, hovorí o svojich obľúbených hračkách, o kamarátoch, o plaveckom výcviku, o guľičke, ktorú našiel na ulici. Viditeľne sa snaží so mnou skamarátiť a získať si moje sympatie. Pýtam sa oboch chlapcov na obľúbené hry, na povinnosti doma, či chodia na výlety, či majú nejaké zvieratko (keďže nemajú a veľmi by chceli psa, odporúčam ich do útulku pre zvieratá, kde si môžu adoptovať psíka a chodiť ho tam navštevovať). Miško sa mi zdôveruje, že mama ho chce zobrať

k nejakej psychologičke ale on k žiadnej nepôjde. Prvé stretnutie končí dohodou o ďalšom stretnutí, navrhujem, že nabadúce sa budeme už aj hrať.

Z rodinnej anamnézy púta moju pozornosť informácia o tehotenstve a okolnostiach okolo neho, neschopnosti matky otehotniť dlhé roky a po prvom pôrode nečakané rýchle opätovné otehotenie. Nejasný partnerský vzťah rodičov, o ktorom nehovorili takmer vôbec. Medzi pracovné hypotézy patrí: nevyrovnaný manželský vzťah - aktívna matka - pasívny otec, matkine nezládnuté pocity nedostatočnosti voči staršiemu synovi, ktorý prišiel na svet takouto cestou a matkina zvýšená kritičnosť voči okoliu.

DRUHÉ STRETNUTIE.

O týždeň v dohodnutý termín prichádza opäť celá rodina. Sadajú si všetci štyria na pohovku, chlapec medzi rodičov. Chlapci majú bláznivú náladu, šťuchajú sa, stále si niečo šepkajú a chichocú sa. Rodičia sú z ich správania nepokojní, zahriakujú ich. Vyzývam ich aby aj nám povedali, čo im je také smiešne, že aj my sa chceme smiať. Snažím sa využiť problémovú situáciu, kvôli ktorej vlastne navštívili naše pracovisko - chlapec sa jašia a rodičia sú bezmocní, nevládajú ich. Miško na moju otázku začne nesúvisle rozprávať, nie je mu rozumieť, lebo stále vybuchuje do smiechu. Matka je už nahnevaná a schyluje sa ku kriku. Otecko sedí apaticky v kúte, tvári sa že sa ho to netýka. Keďže sme sa nedozvedeli čo bolo chlapcom také smiešne, navrhujem, aby sme sa zahrali sľúbenú hru. Na to chlapec začínajú reagovať.

„**OSTROV RODINY**“ - Zadávam inštrukciu ku hre:“ Predstavte si, že vy štyria ako ste tu, vaša rodina, to je taký ostrov v mori. A všetci tí susedia a kamaráti a práca a škola, to je to more, ktoré je okolo Vás. Tu sú dve kľbká motúza“ (podávam neutrálne do priestoru kľbká, nikomu neadresujem a čakám, kto sa chytí iniciatívy). Kľbká berie matka a podáva ich chlapcom, povzbudzuje ich ku práci. Chlapci začínajú klásť motúz na zem a kresliť ním ostrov. Matka im pomáha, otecko bezradne stojí nad nimi. Párkrát sa snaží poradiť, zasiahnúť, matka ho zahriakuje. Keď je ostrov hotový, pokračujem v inštrukcii - pobádam členov rodiny aby zaujali miesta na svojom ostrove. Vid' obrázok. Matka a Miško sa stavajú oproti sebe, otec a Kubko akoby boli bokom. Dominuje vzťah matky a staršieho syna. Chlapci pokračujú v chichotaní, šuškaní a výbuchoch smiechu. Dozvedáme sa čo je im také smiešne - stále opakujú slovo „ratatapka“ a smejú sa na tom. Pýtam sa čo je to - vraj je to taká opica, ktorá ich vždy rozosmeje. Hovorím o tom, že tá opica ich zrejme celých opantá a oni sapatom nevedia prestať smiať. Prisvedčujú. Rodičia sa pridávajú s informáciou, že tá „ratatapka“ u nich býva často a spôsobuje, že chlapec sú jašiví a nevedia si s nimi poradiť, potom rodičom spravidla dôjde trpezlivosť a je z toho napokon krik a plač. Pýtam sa, kto okrem synov máva ešte „ratatapku“ - vraj niekedy ju chytí aj otec, ale mamka nikdy, je proti nej zaočkovaná. Pri tomto rozhovore Miško šantí, nevie sa zmestiť do kože. Upriamujem pozornosť na neho - chcem s ním hovoriť, ale vyjadrujem obavu, že kým je chytený „ratatapkou“, tak to asi nepôjde. Navrhujem, aby nachvíľu poslal „ratatapku“ preč, kým sa porozprávame (personalizácia problému, napomáha problém oddeliť od osoby a to umožňuje pozrieť sa na neho ako niečo objektívne, tiež zbavuje dieťa označenie - problémový, on už nie je problém, je to niečo mimo neho). Pýtam sa Miška, či je to možné. Miško prichádza s nápadom, že ju zavrie do koša. Beží si priniesť kôš spod umývadla a imaginárne berie zo seba „ratatapku“ a vkladá ju do koša. Navrhujem, aby si na ten kôš radšej sadol, aby z neho „ratatapka“ neušla. S Miškom sediacim na koši vediem rozhovor - o tom, kto tú „ratatapku“ má, kedy ku nim chodí, čo od nich chce. Dozvedám sa, že s ratatapkou je zábava, že je úplne neškodná a že je škoda, že mamka ju tiež nemá. Miško uzatvára rozprávanie:“Mamka je moc slušná, stále iba hovorí, čo sa smie a čo sa nemies, mala by sa občas bláznit' s nami.“ Matka stojí prekvapená, hovorí, že nikdy ju to nenapadlo, veď výchova detí je vážna vec a v domácnosti

je toľko práce, ktorú musí stihnúť urobiť. Pýtam sa Miška, ako by to malo vyzerat', keby sa s nimi mamka bláznila - vraj by s nimi behala po byte a smiala by sa. A tiež by mohla s nimi chodit' viacej von. Pýtam sa matky, či by to šlo - občas sa s nimi bláznit' a smiat' a chodit' von aj na úkor neumytého riadu. Matka je zmätená. Priznáva, že viac sa pozerá na to, aby bol doma poriadok a aby boli deti ticho, ale nevedela, že Miškovi to až tak vadí. S Miškom sa hneď dohadujú že by mohli začat' chodit' na plaváreň. Stretnutie uzatváram tým, čo všetko sa udialo a vypichujem niektoré dôležité body. Deti skladajú ostrov, Miško si berie z koša „ratatapku“. Sadáme si späť na miesta, pýtam sa na ďalšie stretnutie. Dohadujeme si ďalší termín.

Odhaľuje sa problém matkinej striktnosti vo výchove, neschopnosť spontánne reagovať, prílišného mentorovania a nevyvážeností rolí rodičov pri výchove.

ĎALŠIE STRETNUTIA.

Rodina absolvovala niekoľko ďalších stretnutí, na ktorých sme riešili voľný čas, vzťah Miška a matky, výchovné postupy oboch rodičov, ktoré boli nevyvážené (matka aktívna, trestajúca, otec pasívny, zúčastňoval sa len nerizikových výchovných aktivít, vyhýbal sa zodpovednosti). Taktiež sme sa venovali matkinej prílišnej potrebe, aby boli veci tak ako majú byť, ako si to ona praje, aby boli ideálna rodinka a dokonalé deti. Rodičia dostali inštrukcie, ako sa zachovať v prípade neprimeraného vymáhania si pozornosti, ako nepodporovať Miškovo kompenzátorne správanie a dať mu pocit istoty a vlastnej dôležitosti ktoré sú pre neho tak dôležité. Po niekoľkých rodinných stretnutiach a jednom stretnutí s rodičmi, matka prejavila pranie absolvovať pár individuálnych stretnutí. Počas jej individuálnej terapie sme sa venovali jej nezvládnutým pocitom nedostatočnosti (fakt umelého oplodnenia), jej strnulosti vo výchove, neschopnosti uvoľniť sa a zahrať sa s deťmi hoci aj hlučnejšie a v rozhádzanom byte. Individuálna terapia matky stále pokračuje a jej výsledky sa pozitívne odrážajú na jej vzťahu k synovi, ktorému už lepšie rozumie, dokáže soboty obetovať na výlet namiesto upratovania a viac ju teší synova tvorivosť ako slušné správanie.

OSTROV RODINY.

